

- Təhsil-ixtisas səviyyəsi ilə bağlı olan səbəblər də yoxsulluq probleminə, şübhəsiz ki, açıq-aşkar təsir göstərir. Təhsilin aşağı keyfiyyətdə və səviyyədə olması, peşə hazırlığının, bacarıq və biliklərin tələb olunan səviyyədə olmaması bu tip səbəblərdəndir.
- Siyasi səbəblər-müharibələr, hərbi münaqişələr, məcburi miqrasiya halları nəticəsində həyatına, təsərrüfatına, əməyinə, yaşayış vasitələrinə və bu kimi digər təhlükəli faktorlarla üzləşərək zərər görmüş insanlar aiddir.
- Regional-coğrafi səbəblər isə regionlar arasında inkişafın qeyri-bərabərliyi ilə xarakterizə edilir [1, s.9].

Göründüyü kimi, işsizlik və yoxsulluq problemlərinin yaranma səbəblərinə bütövlükdə nəzər yetirsək, bir daha aydın olur ki, hər bir ölkədə, müxtəlif ərazilərdə konkret olaraq bu və ya digər formada özünü göstərən tipik problemlər özünəməxsus səciyyəvi cəhətlərlə müşahidə olunur. Beləliklə, yuxarıda qeyd etdiklərim ümumi yanaşmaları əks etdirdiyindən, istər yoxsulluq, istərsə də işsizlik probleminin dəqiq təyinatı, səviyyəsi və əhatə dərəcəsi hər bir ölkədəki konkret şəraitdən, mövcud vəziyyətdən və perspektivlərdən, problemin yaranma səbəbləri və qarşısının alınması, azaldılması üçün həyata keçirilən tədbirlər sistemindən asılıdır.

Açar sözlər: işsizlik, yoxsulluq, sosial problem, "azad sahibkarlıq" nəzəriyyəsi, inflyasiya.

ƏDƏBİYYAT

1. Mikayılov F.Q. Çoxöçlü müeyarlar əsasında yoxsulluq və onun qiymətləndirilməsi problemləri, Bakı, 2017.
2. Kərimov E.N., Osmanov B.O. İqtisadi nəzəriyyə, Bakı, 2010.
3. <http://lib.bbu.edu.az/files/book/530.pdf>

AZƏRBAYCAN VƏ İNGİLİS XALQ NAĞILLARININ "SEMANTİK FƏZASININ" TƏDQIQ PERSPEKTİVLƏRİNƏ DAİR (problemin araşdırma tarixi və aktuallığı kontekstində)

Sevinc Mirzayeva

Azərbaycan Dillər Universiteti

eminsevinc1@mail.ru

Məlumdur ki, hər bir xalqın mental kimliyi, onun əlaqə-etik kodeksləri, dəyər və prioritetləri həmin xalqın "daşlaşmış" bədii mətnlərində, yəni folklor nümunələrində öz dolğun əksini tapır. Folklor nümunələri mahiyyət etibarilə canlı danışq dilinə ən yaxın formatda qələmə alındığından, bu mətnlərin linqvistik xüsusiyyətlərinin təhlili "müəllif" dilin spesifik özəlliklərinin, konsepsferasının, struktur-semantik planlı inkişaf dinamikasının və s. əlaqəli aspektlərinin sistemli tədqiqinə geniş imkanlar yaradır. Bu baxımdan Azərbaycan və ingilis xalq nağıllarının linqvistik xüsusiyyətlərinin tədqiqi mühüm aktuallıq kəsb edir. Azərbaycan dilçiliyində ingilis nağıllarının linqvistik özəlliklərinin sistemli tədqiqatdan kənar qalması, eləcə də həmin mətnlərin bilavasitə

Azərbaycan nağılları ilə müqayisəli şəkildə tədqiqi işinə diqqət ayrılmaması tədqim olunan mövzunun aktuallığını digər cəhətdən də şərtləndirmiş olur. Hər bir xalqın folklorunun həmin toplumun mental kimliyinin “məhək daşı” olması gerçəkliyindən çıxış etsək, ingilis və Azərbaycan dillərinin konseptferasının ortaq və fərqli cəhətlərini müəyyənəldirdən arxetiplərin tədqiqi baxımından, habelə “milli nitq davranış”larının ilkin “bünövrəsi”nin təsbiti işi baxımından, nağıl mətnlərinin araşdırılmasının mühüm aktualıq kəsb etməsi danılmazdır. Təqdim olunan problem Azərbaycan dilçiliyində günümüzədək heç bir sistemli araşdırmaya məruz qalmamışdır. Belə ki, Azərbaycan dilçiliyində milli folklor irsinə daxil olan nağılların linqvistik özəlliklərini tədqiq edən dissertasiya [3] və monoqrafik [1], [2] formatlı araşdırmalar mövcud olsa da, habelə bu problem digər istiqamətli araşdırmaların periferik tədqiqat spektrinə daxil edilsə də, heç bir halda Azərbaycan və ingilis dillərindəki nağıl mətnlərinin dilinin linqvistik xüsusiyyətlərinin müqayisəli təhlili aparılmamışdır. Eləcə də ingilis dili ilə bağlı tədqiqatlarda sırf bu dildəki xalq nağılı mətnlərinin bu və ya digər xüsusiyyətlərinin tədqiqini hədəf alan birbaşa [5], [4] və dolayı intensivliyi [6] araşdırmalar aparılmasınabaxmayaraq, həmin mətnlərin linqvistik özəlliklərinin sistemli analizini hədəf alan monoqrafiya, dissertasiya formatlı tədqiqat mövcud deyil. Qeyd olunanlardan çıxış edərək biz, Azərbaycan və ingilis xalq nağıllarının linqvistik xüsusiyyətlərinin müqayisəli tədqiqinin aşağıdakı perspektivlərini mövcudluğunu təsbit edə bilərik:

I. Problem bilavasitə iki xalqın mental kimliyinin, dünyanın dil mənzərəsinin “məhürünü” əks etdirdiyindən, Azərbaycan və ingilis xalq nağıllarının “semantik fəzası” (A.Vejbitskayanın terminologiyası ilə desək) hər iki xalqın dil kimliyindən təsirlənərək formalaşmışdır. Məlumdur ki, Leo Vaygerberin “dil şəxsiyyəti” nəzəriyyəsi hər bir fərdin və ya toplumun özünəməxsus və təkrarsız dil kimliyi daşıyıcısı olduğunu və həmin fərd və toplumun ətraf aləmə məhz ona xas olan “koqnitiv pəncərədən” boylandığını və bu standartlar çərçivəsində reallıqdan əldə edilən məlumatın “informasiya metabolizminə” məruz qoyub emal etdiyini təsbit etmişdir. (QEYD: koqnitiv dilçilik L.Vaygerberdən sonra təşəkkül tapsa da, L.Vaygerberin adı çəkilən nəzəriyyəsi bu linqvistik təlimin “pioneri” sayıla biləcək ideyaları generasiya etmişdir). Bu baxımdan, araşdırma obyektlərimizin dolğun və sistemli analizi üçün ingilis və Azərbaycan xalq nağıllarının mətnində hər iki xalqın yaşam biçiminin, həyat tərzinin etnoqrafik leksika və terminologiya səviyyəsindəki təzahür formatını izləmək; dialektizmlərin, arxaizm və köhnəlmiş sözlərin işlənmə spesifikasiyasına əsasən, adı çəkilən mətnlərin linqvokulturoloji özəlliklərini müəyyənəldirmək labüddür. Bu kontekstdə ingilis və Azərbaycan xalq nağıllarının süjet, obraz səviyyəsindən qaynaqlanan presedentlik əmsalının (məsələn, **Cirtdan**, **Johnny-cake**, **Məlikməmməd**, **Goldilocks** və s. presedent onimlər təmsalında), mətn iqtibaslarının hər iki dilin “idomatik bazasının”nın formalaşmasına təsirinə müəyyənəldirilməsi də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Sonuncu kontekstdə nağıl mətnlərinə istinadən formalaşmış frazeoloji vahidlər nəzərdə tutulur (məsələn, **a deal with the devil** < “**Jack o' Kent**”nağılından; **div yuxusuna getmək**< “**Cirtdan**” nağılından).

II. Tədqiqatın ən vacib məqamlarında biri bu mətn materiallarının semantik universalıq cəhətlərinin təsbiti ilə bağlıdır. Belə ki, Azərbaycan və ingilis nağıllarının janr və mövzu rəngarəngliyinin mətnlərin struktur-semantik tərtibatına təsirinə izləməklə hər iki dil materialında

mətnlərin struktur-semantik tərtiblənmə mexanizmlərinin labüd ortaqlığını müəyyənləşdirmək imkanı qazanacağıq. Belə ki, hər iki dildə nağıl mətnləri nağıl növlərinə (1) sehirlil nağıllar; 2) məhəbbət nağılları; 3) tarixi nağıllar; 4) məişət nağıllar; 5) heyvanlar haqqında nağıllar) uyğun olaraq, müvafiq terminoloji inventarla, süjet-kompozisiyon özəllikləri ilə təhçiz edilmişdir.

III. Ən vacib məqamlar sırasında, bu nağılların konseptsfərasının spəsifikliyinə şərtləndirən amillərin müəyyənləşdirilməsini də qeyd edilə bilər. Belə ki, məlumdur ki, “*Sevgi/Love*”, “*Nifrət/Hatred*”, “*Həyat /Life*”, “*Ölüm /Death*”, “*Qəzəb/Anger*”, “*Sevinc/Joy*” və s. konseptlərin reallaşmasında həm ortaq olan, həm də fərqliləşən, yəni: linqvokulturoloji, etnomental amillərlə şərtlənən freymlər, freym-senarilər iyerarxiyası mövcuddur. Bu kontekstdə nağıl mətnlərinin terminoloji inventarının (zoonimlər, mifonimlər, teonimlər, demonimlər və s.) linqvokulturoloji şərtlənməsini təhlil etmək də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məsələn: **fairy, Mermaid, Xızır İlyas**.

Açar sözlər: Azərbaycan və ingilis dilləri, xalq nağılları, linqvistik xüsusiyyətlər, linqvokulturologiya.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayeva S. Azərbaycan nağılı və dastanlarının dili, B.: Elm, 1998, 232 s.
2. İsgəndərova V. Ənənəvi nağıl formulları (Azərbaycan və Türkiyə nağılları əsasında). B.: Elm və təhsil, 2014.
3. Seyidəliyev N. Azərbaycan dastan və nağıl dilinin frazeologiyası, Filol. elm. dok.... dis. Bakı, 2009, 56 s.
4. Lendvai P., Declerck T. and others. Integration of Linguistic Markup into Semantic Models of Folk Narratives: The Fairy Tale Use Case.
5. Solovyeva N. Linguistic representation of the category of oppositeness in english folk Tales <https://cyberleninka.ru/article/n/linguistic-representation-of-the-category-of-oppositeness-in-english-folk-tales>
6. Nhung P.T. Folktales as a Valuable Rich Cultural and Linguistic Resource to Teach a Foreign Language to Young Learners

MƏKTƏBLİLƏR ARASINDA BULLİNG HALLARININ SƏBƏBLƏRİ

Günəl Mirzazadə

Azərbaycan Universiteti

Gunel.Mirzazada@student.au.edu.az

Bəzən uşaqlar arasında konfliktlərə kiçik məsələ kimi baxılaraq ciddi problem olmadığı, uşaq psixologiyasının inkişafının çox normal bir parçası olduğu deyilsə də bu cür qeyri-ciddi yanaşmalar məktəblərdə uşaqlar arasında baş verən fiziki və psixoloji zorakılıq hallarının mövcud olması haqqətini dəyişmiş. Son dövrlərdə leksikonumuza daxil olmuş bulling termini bir uşağın irqi, dini, cinsi oriyentasiyası, xarici görünüşü və ya əlilliyi səbəbindən və yaxud da heç bir xüsusi